

LIPCSEY EMŐKE

TABÁN

A költő, elmerülvén az emberi lélek mélységeiben, képes volt a lélek legsötétebb zugaiba is bevilágítani, ugyanakkor folyamatosan forradalmi láng emésztette. E két, nem mindennapi képesség szárnyakat is adhatott volna neki, ám, sajnos, sem a lélekbúvár, sem a forradalmár szereppel nem tudott azonosulni. Nem volt semmilyen hivatástudata, még a költői hivatás fogalmát is megkérdőjelezte. Hogy az ellentmondást fokozzuk, mindenki hallotta, hogy baráti körben, a kocsmapulznak támaszkodva egyszer kijelentette: valójában csak írni tudok.

A költő végzettsége szerint matematikus volt, de honlapkészítéssel kereste kenyerét. Egyik legjobb kuncsaftja egy génmanipulált termékeket népszerűsítő, amerikai cég volt, amely igen komoly lobbihátérrel rendelkezett, s egyben a Transzatlanti Szabadkereskedelmi Megállapodás (TTIP) egyik élharcosának számított. A cég harcos szellemét talán mégis fűtötte valamelyest a költő forradalmi lángja, mert honlapjuk átütő sikert aratott. Több százezres volt a látogatottsága, s Facebook-oldaluk csak úgy söpörte be a lájkokat. Eljön az idő, amikor a génmanipulált termékek iránt érzett minden gyanakvás és ellenszenv eloszlik, jelentette ki egyszer a költő, szintén a kocsmapulznál. Szeméből őszinte hit sugárzott, miközben nagyokat kortyolt kedvenc söréből, a Gyengéd barárból.

A söröző, amelynek törzsvendége volt, a Tabán lábánál feküdt. A költő képes volt órákig bolyongani a Tabán meredek oldalának ösvényein, mielőtt betért a kocsmába. Amerre járt, gombamód nőttek ki a földből az egykor földig rombolt házak, a gyepszőnyeg helyén macskaköves terecskék jelentek meg, az ösvények helyén pedig girbe-gurba utcácskák kapaszkodtak felfelé. A süvegtetejű szederfák és ecetfák lombjai alatt megbúvó apró házak kitárt ablakaiból nevetés hallatszott meg cívakodás, a vendéglők udvarairól sramlizene szólt. A költő végigballagott a Hadnagy utcán, majd a Fehér sas térről kisebb kerülökkel a Görög utca felé vette útját, ahol Poldi bácsi híres pincéje, a több száz éves Mélypince állt, amelyből állítólag titkos alagút vezetett a királyi várba, s amelyben egyesek szerint a törökök egykor kuplerájt is működtettek. A bejáráthoz érve éppen Krúdyba botlott. Az író nehezen állt a lábán, látszott rajta, hogy hosszú időt töltött lent, a Poldi bácsi pincéjében. Ahogy észrevette a költőt, bizonytalanul kalapot emelt, majd tovább imbolygott.

A költő a fejét csóválta. Sosem értette Krúdyt. Nem értette például az író velőscsont iránti szenvedélyét, nem értette, hogy miért jár még mindig olyan divatjamúlt öltözékben, mint 1933-ban, a halála előtti napon, s azt sem, hogy miért mindig a Mélypincét keresi fel, amikor azt az egész Tabánnal együtt

nyolvanhárom éve lebontották, s amikor a Mr. és Mrs. Columbo vendéglője a Szarvas téren legalább olyan patinás épületben van, mint a Poldi bácsi pincéje. És oda még csak nem is kellett nyolcvan lépcsőfokon lemenni. Így is elég volt az a körülbelül tizenöt lépcső, amelyet kapatos állapotban felfelé meg kellett tenni. A két Columbo, Gábor és Éva sörözőjében Krúdy legalább Bohumil Hraballal is találkozhatott volna, aki ott mindennapos vendég volt. Az egyik sarokasztalt foglalta el, s esténként elmélázva hallgatta a vele szemben ülő, harsányan ordító Pepin bácsi egyetlen, végtelen mondatban előadott történeteit, amelyek egytől egyig az Osztrák–Magyar Monarchiáról szóltak. Hrabal, gyermekkorra iránti nosztalgiából, kizárólag a nymburki sörgyárból származó söröket fogyasztott, kedvence a Francin ászok söre volt. A falakat is Hrabalról készült fotók díszítették. A monarchikus hangulat a retróval keveredett. A pince minden szöglete ötvenes-hatvanas-hetvenes évekből származó rádiókészülékkel, tévékészülékkel, lemezjátszóval, magnetofonnal és telefontal volt telepakolva. A retró sokakban nosztalgiát kelt a gulyáskommunizmus iránt, jegyzte meg Hrabal. Pepin bácsi mintha nem is hallotta volna, csak egy pillanatra állt meg levegőt venni, majd folytatta a történetet.

Nemcsak Pepin bácsi, hanem a megboldogult Ferenc Jóska kedvenc eledele is volt a knédli és a káposzta, ahogy Szindbádé a velőscsont, bár mi egyiket sem tartjuk étlapunkon, mondta Gábor a költőhöz fordulva, miközben gyöngéden átölelte asszonyát. Ez a készülék igazi ritkaság, egy Terta T 528-as. Rádió, szalagmagnó, lemezjátszó, s még a gyári könyve is megvan, a rádiócsövekre, minden darabra külön-külön volt garancia, folytatta Gábor. Egy egész családi ház árértéke 1959-ben, amikor gyártották. A költő le nem vette szemét a férfi fülemből himbálódzó, piros-fekete műanyag fülbevalóról. Mágikus ereje volt annak. Gábor is matematikus volt, mielőtt sörözőt nyitott. A költővel időnként elvitakoztak egy-egy bonyolultabb számítástechnikai kérdésről vagy megoldatlan matematikai problémáról, mint például arról, vajon lehet-e megoldása a diophantoszi egyenletnek az egész számok körében 'n' nagyobb mint 2 természetes szám esetében. Most azonban nem vitakoztak. Gábor keze asszonya derekán nyugodott, Hrabal a sörét kortyolgatta, a

költő is, egy vacsorázó asztaltársaság kezében megállt a kés és a villa, a Groupama Arénából közvetített svéd–magyar hivatalos, barátságos futballmérkőzés először elhalványult, majd az ötvenhüvelykes plazmatévé képernyője mögé húzódott. Teljes csend lett a kocsmában, csak Pepin bácsi hangja hallatszott valahonnan, nagyon távolról, duruzsolásszerűen. Minden tekintet a több száz éves boltívek alatt átvonuló, háromdimenziós jelenetre szegeződött.

Loknis, gyöngyös hajkoronájú szépkisasszonyok túllős, suhogó, selyem báliruhákban, daliás, frakkos, vagy hófehér, aransujtásos díszegyenruhába öltözött urak keringőztek némán a levegőben, szorosan egymáshoz simulva. A levegőt bódító parfümillat töltötte be, szálltak a frakkszárnyak, ringva úsztak a kerek szoknyák, ragyogtak a mellre tűzött kitüntetések és brossok, izzottak a tekintetek. Aztán megállt a tánc, sorfalba rendeződve mélyen bókkoltak a hölgyek, fejet hajtottak az urak, amikor Ferenc Jóska és oldalán minden magyarok pártfogója, Sisi királyné végigvonult a boltívek alatt. Éljen az osztrák diszciplína, a világ legszebbik hadseregének diszciplínája! – harsant a csendbe Pepin bácsi hangja. Sisi és Ferenc Jóska mögött csőrömpölve megindult a teljes császári sereg. Vezényszavak pattogtak, Zum Gebet! Marsch eins! Hergestellt! Paradenmarsch! Pepin bácsi lelkesedésében felugrott az egyik asztalra, szalutált, majd a falról lekapta a dekorációnak odaszögezett selyembugyogót, s azzal integetett. Ferenc Jóska, oldalán Sisivel, egyenesen feléje tartott. A császári pár megállt, Ferenc Jóska a nadrágzsebéből nemes egyszerűséggel előhúzott egy szikrázó gyémánttal díszített aranymedalions, s Pepin bácsi pulóverére tűzte. Ezután Sisi gyöngéd csókot lehelt homlokára, selyemsuhogója vállkivágását kissé lehúzva megvillantotta a tenger iránti szeretetűl vállára tetovált apró vasmacskát, majd a teljes báli nép, nyomában a császári és királyi sereggel, a csaknem három méter vastag falon könnyedén áthatolva kitódult az utcára.

Ekkor a pinceteremben megszólalt az összes telefon, televízió, rádió, gramofon, lemezjátszó és magnetofon, mind egyszerre, mintegy vezényszóra. Villogtak a képernyők, a svéd–magyar hivatalos, barátságos mérkőzés folytatódott a Groupama Arénából, az 1956-ban gyártott Orion AT501-es készülék képernyőjén Kádár elvtárs éppen május elsejei beszédet tartott, majd váltott a kép, s vidám úttörők csapata jelent meg, egy 1971-es gyártású Orion AT551 Venus készülék képernyőjén az iskolatelevízió orosz nyelvleckéinek rendezőasszisztense, Kudlik Júlia éppen a Delta című tudományos híradó egyik adását vezette, egy szovjet gyártmány, az 1970-es Belarusz TR 210L készülék képernyője üres volt, de a masina lemezjátszójából népszerű, szovjet induló bömbölt, egyik magnetofon Seress Rezső világsikert aratott számát, a

Szomorú vasárnapot játszott, a dal kíséretében fontos szerepet kaptak az igen hatásos és borzongató c-moll akkordok, amelyek egész öngyilkossági hullámot indítottak el annak idején, egy sersistegő gramofon tölcseréből pedig Karády Katalin hangja búgott. Nem volt készülék a pincében, amely ne szól volna.

Gábor odalépett a költőhöz, s mondott valamit, de az óriási hangzavarban nem lehet teljesen érteni, hogy mit. A költő csak annyit szűrte ki, hogy Gábor is itt akarja hagyni Magyarországot, s inkább Ausztrában nyit majd sörözőt, meg hogy ebben az országban nem lehet megélni. Éva végiglejtett a termen, s diszkrétan begyűjtötte az üres söröskorsókat. A költő rendelt még egy Gyengéd barbárt. A falakra kitett plakátokat olvasgatta. Szavazzunk nemmel! Szavazzunk nemigennel! Tudta, hogy Brüsszel egy város? Hi, Brussels, we still love your money! Egyre kevésbé bírta a hangzavart. Miután sörét felhörpintette, a pultnál fizetett, intett a sarokban egykedvűen iszogató Hrabalnak, s a tizenöt lépcsőfokon, majd az előtéren keresztül az utca felé vette az irányt.

Nagyot szippantott a ködös, nedves, őszi levegőből. Késő esti sétára indult a Tabán sikátorai felé. Gyér volt errefelé a világítás, de a költő jól ismert minden szögletet. Elkerülte a Görög utcát, nehogy ismerősbe fusson, inkább az Árok utca felé indult. Fázósan húzta magán össze a dzsekijét. Az előbb mintha tavasz lett volna, amikor ere jártam, mélézött. Nem volt kedve most senkivel beszélgetni. Átvágott a Bocskai téren, majd a Kereszt utcán át folytatta útját a Kereszt tér felé. Nem volt különösebb célja, bár fontolgatta, hogy benéz a Régi nyár nevű kisvendéglőbe, ott nem volt ismerőse. Az Aranykacsa utca felől egy alak közeledett a ködben. Nem sietett. Mikor közelebb ért, a költő a gázlámpa fényénél megismerte, Krúdy volt. Már nem volt menekvés. A költő kedvetlenül üdvözölte. Az író gondterhelten átszót, de láthatólag józan volt.

– Ha már újra összefutottunk, meghívom

egy-két pohárka zsámbéki borra a Mélypincébe – mondta. A költőnek sem borozgatni, sem Krúdyval beszélgetni nem volt kedve. A Mélypincét pedig elvből is kerülte, mégis, maga se tudta miért, elfogadta a meghívást. Némán baktattak egymás mellett. Késő volt már, az apró házak elcsendesedtek. Csak a kocsmából és a vendéglőkből szűrődött ki zaj, zenező. Egy szűk sikátoron keresztül, amelynek a nevét a költő sem ismerte, hamarosan a Fehér sas tere értek. Innen már csak egy ugrás volt a Görög utca és a Fehér sas utca sarkán a Poldi bácsi pincéje.

Némán tették meg mind a nyolcvan képcsőfokot is lefelé. Miért kell ez, ha egyikünknek sincs kedve megszólalni? – töprengett a költő. Amint Poldi bácsi meglátta az író, mélyen meghajolt, s mindjárt asztalt csinált neki és vendégének egyik befalazott kazamatafülkében, ahonnan be lehetett látni az egész nagy terem. A kocsmá amúgy szinte tele volt. A költő körülnézett. Először járt a pincében. Óriási, boltíves terem volt, amelyből kisebb fülkék nyíltak, s a nagy terem egyik végéből vaskos tölgyfa ajtó, ez vezetett az alsó pincébe. Mindenütt asztalok sora. A mellettük levő egyik asztalnál négy, amerikai lány ült. Fennhangon és a lehető legrémelebb kiejtéssel nyűtték az eredetileg angolnak szánt nyelvet. Egyik szelfit kattintották a másik után. Láthatólag igen jó hangulatban voltak Poldi úr zsámbéki borától. Egy másik, közeli asztalnál három, harmincasnak tetsző férfi és két, hasonlókorú nő tárgyalt. Visszafogottak voltak, csöndesen beszélgettek. Innen nem lehetett megállapítani, hogy milyen nyelven, de a költő biztos volt benne, hogy nem magyarul. Öltözetük egyszerre volt elegáns és egyszerű, az is visszafogott, akárcsak viselkedésük. Valamennyien a „business casual” dresszkód szabályait követték. A közelben egy öregúr üldögélt még egyedül egy asztalnál, odébb két fiatal, egy lány meg egy fiú. Egy darabig kissé frusztráltan nyomogatták mobiljaik érintőképernyőjét, de elég hamar

rájöttek, hogy ide a pincébe nincs az a wifi, amely lehetőzne. Aztán csak csendben ültek, fogták egymás kezét. A távolabbi asztalokra már nem nagyon terjedt ki a költő figyelmé, csupán arra, amelyiknél egy nagyobb társaság tivornyázott. Nem lehetett őket nem észrevenni, olyan hangosan voltak. Voltak köztük magyarok is, külföldiek is, a szó néha magyarul, néha angolul, néha franciául, de talán még hollandul is folyt.

Poldi bácsi kérdés nélkül egy kancsó számbékit hozott. Töltött az írónak, az megízlelte a bort, s bölintott. Ekkor a kocsmáros mindkettejük poharát teletöltötte, az asztalra tette a kancsót, majd meghajolva távozott. Krúdy tekintete továbbra is gondterhelt volt. Ezzel a tekintettel szemlélte egy darabig a vendégeket.

– Nagyon fordult a világ, ha úgy tetszik, a feje tetejére állt. Látja, már itt sem a régi! – szólalt meg végre, s bizalmasan a költő füléhez hajolt. Közben óvatosan körülnézett, figyel-e őket valaki. – Látja például ott azt az urat? Velőskoncot rendelt magának, de mi lyet. Olyan vastag, mint az én combom. Tudja miért? – vont fel a szemöldökét. A költő a fejét ingatta. Krúdy ismét közelebb hajolt a füléhez, s egyik tenyerét is arcához simította, hogy senki kívülálló még a szájáról se tudja leolvasni, hogy mit mond.

– Génmanipulált marhából főzték – sutgotta. – És nem csak a marhával van baj. Ma már nincs itt jóféle puliszka se. A kukoricaliszt is génmanipulált termék, s nem is hazai. A liszt karvastagságú, méteres hosszú, Amerikában termelt csövekről morzsolt szemekből készült örlemény. De sorolhatnám még a többit is. A répa, a hagyma, a káposzta..., már a szőlő is gyanús nekem, amelyből a számbéki bor erjedt a tölgyfa hordóban. A legszomorúbb az,

hogy Poldi úr se tudja, hogy miféle nyersanyagokat használ ételleihez. A legjobb számbékkal se tudja megállapítani, hogy mi génmanipulált, s mi nem.

A költő félbe akarta szakítani, hogy ne túlozzon már annyira Krúdy, de az leintette. Kis szünetet tartott, aztán folytatta.

– Persze, ezt hiába mondom. Ismerem a honlapot, amelyet szerkeszt. A maga nemében kitűnő munka.

A költő kényelmetlenül feszengett. Tudtam, hogy nem lesz jó vége annak, ha leülök Krúdyval beszélgetni, gondolta. És nem hiába kerültem a Mélypincét sem. Nem akarta megbántani az író, de bizalmas beszélgetésbe sem akart vele bonyolódni. Ha valaki, hát Krúdy tudhatná, hogy egy költőnek és egy írónak is meg kell élnie valamiből. Hogy ő éppen honlapszerkesztéssel foglalkozik, hát, istenem. Így jött. Azt pedig nem ő dönti el, hogy a megrendelő milyen terméket kíván reklámozni és eladni.

Bár a csend kínos volt, még kínosabb lett volna megszólalni. Krúdy szivart vett elő. A költőt is kínálta, de az nem dohányzott. Az író komótosan rágyújtott, élvezettel pöfékelt.

– Tudja – szólalt meg ismét –, manapság az írásból nem lehet megélni sehol a világon. És az úgynevezett kultúrának nincs becsülete – sóhajtott. – Ma már én sem írok. Kit is érdekelne. Miután le kellett tennem a lantot 1933-ban, próbálkoztam azért még egy darabig. Álneveken írogattam néha évtizedekig. Legutóbb például Lipcsey Emőke néven, de kiderült, hogy a név foglalt. Viselője egy kolléga, aki szintén nem jut egyről kettőre. Mindig női álnevet választottam, mert úgy éreztem, hogy diszkriminatív lenne a hölgyekkel szemben, ha ragaszkodnék a férfinemekhez.

Nem vagyok olyan, régi vágású úriember ám, mint azt maga gondolja.

A költő kezdett kissé felengedni. Nem is olyan rossz ez a számbéki, gondolta.

– Ha szabad kérdeznem, akkor ön miből él meg, ha nem az írásból? – szegezte Krúdynek a kérdést.

Az író lepöckölte a hamut szivarja végéről.

– Én, kérem szépen, egy nemzetközi, emberjogi civilszervezet koordinátora vagyok. Engedje meg, hogy titokban tartsam a nevét, hiszen ön sem viseltetik irántam teljes bizalommal! Szervezetünk azért küzd, hogy a melegek, a transzneműek, a nők, a kisebbségek és a menekültek jogai érvényesüljenek világszerte. Az én feladatomban, hogy a civilszervezet számára aktivistákat toborozzak Magyarországon.

A költőnek leesett az álla, de szeme se rebent. Újabb vendégek érkeztek. Poldi úr éppen körülöttük sürgölgött.

– Úgy gondolom, lassan mennünk kell – mondta Krúdy.

– Köszönöm a meghívást. Megtisztelt vele. Őszintén szólva azonban nem értem, miért akart velem beszélgetni.

Az író egy darabig nézelődött a teremben, majd diszkrétan ismét közelebb hajolt a költőhöz.

– Tudja, maga kiváló képességekkel rendelkezik. Vesébe lát, bár egy prózaíró ennek nagyobb hasznát veszi, mint egy költő, már ha egyáltalán beszélhetünk manapság ezekről a kihalt félben levő hivatásokról. Mert hivatásnak nevezném még mindig ezeket. Magának azonban forradalmi lángja is van, ami egyenesen páratlan manapság. Tudom, hogy egy Petőfi, egy Byron ezt még kiválóan tudta hasznosítani, s előbb-utóbb aprópénzre is váltotta a lobogását, hiszen „volt iránta kereslet”, ahogy azt Pesten mondani szokás. Ma ez már nem működik. Mégis, gondolja meg, egy ilyen isteni ajándékot szabad-e pusztán génmanipulált termékeket forgalmazó honlapszerkesztésére pazarolni, bocsánat, használni?

A költő mélyet sóhajtott. Tudtam, nem lesz jó vége annak, hogy Krúdyval lejöttem a Mélypincébe, gondolta ismét. A business casual öltözetű társaság fizetett, de nem mozdult helyéről.

– Nem kell rögtön válaszolnia a kérdéseimre. Csak azt akartam mondani, akárhogy is nézzük, a dolgok nem mennek jól a világban. Ért engem...

A költő bölintott.

– Akkor rendben is volnánk – nyomta el szivarját az író. – És a törzshelyemet mostantól átteszem a Mr. és Mrs. Columbóhoz, legalábbis addig, amíg Éva és Gábor nem költözik Ausztriába. Náluk mindig megtalál, ha valamit mondani akar. ♦♦

Zorád Ernő tabáni képei

„A DÍSZMAGYART NEM TEKINTEM JELMEZNEK”

Jó húsz évvel ezelőtt a TAPS színészmagazin számára Angyal Mária operarendező készítette interjút Tokody Ilonával. Világhírű operaénekesünk gyakran lépett színpadra gyönyörű díszmagyarban, holott az idő tájt éppenséggel nemigen számított divatos viseletnek. Engem szíven talált a fenti mondatával, ezért a lapot szerkesztve a tapsbéli interjúnak akkor ezt a címet adtam (A szerk.).

RÉFI ZSUZSANNA

„Mindig szenvedéllyel énekeltem”

Jubileumi beszélgetés Tokody Ilonával

Különleges koncerttel ünnepelte pályára lépésének negyvenedik évfordulóját Tokody Ilona. Március közepén hangversenyére zsúfolásig megtelt az Ybl-palota nézőtere, s az operagála hatalmas sikert aratott. A világjáró szoprán a jubileum kapcsán mesélt emlékezetes szerepeiről, szeretett dalszínházairól, valamint az éneklés mellett legkedvesebb hivatásáról, a tanításról. És, persze, ars poeticájáról, a folyamatos megújulásról, s arról, hogy még álmaiban is szól a zene.

– Hogyan válogatta össze ennek az operaházi, ünnepi estének a programját? Gondolom, a kedvenc hősnők áriáit rangsorolta.

– Fontos szempontom volt a gála műsorának összeállításánál, hogy olyan részleteket válasszak, amelyek jellemzők rám, a pályafutásomra és az énekesi karakteremre. Lírai spinto vagyok, csak már a kezdetektől drámai akcentussal énekeltem és keltettem életre a különböző figurákat. Mindig jellemző volt rám a szenvedély, a vehemencia. Válogatás közben, persze, áttekintettem ezt a négy évtizedet is. A dalszínháznak 1976-ban lettem a tagja, de már előtte, főiskolásként pódiumra léphettem. Először *A varázsfuvola* Első fiúját alakítottam, majd *Doroghy Sanyikát* a *Légy jó mindhalálig* című operában. A társulat tagjaként a *Rigoletto* Apródját énekeltem, s az előadást Lamberto Gardelli dirigálta. Az első Mozart-figurám pedig *Fanchette* volt a *Figaro házasságában*. Olyan művészekkel léphettem színpadra, mint Melis György és Sudlik Mária, s ma is emlékszem, mekkora boldogságot jelentett, hogy picike áriámat követően felcsattant a taps. Ezért sem szerettem volna a programból kihagyni a komponistát, s most egy ritkán hallható áriát választottam, amelynek címe *Vado, ma dove*. Ebben a gyö-

nyörűségeket részletben benne rejlik Mozart egész stílusa, s mennyei béke árad a dallamaiból. Számomra ez égi zene, örülök, hogy előadtam, s annak is, hogy ezzel valami újat is mutathattam, hiszen az áriát a gálaestre tanultam meg. Bennem még ma is olthatatlan tudásszomj él. Azt hiszem, az valóban a pályám vége volna, ha nem akarnék tanulni, új dolgokat megismerni.

– S az oly sokszor énekelte Verdi- és Puccini-nőalakok?

– Természetesen a két komponista nem maradhatott ki, az *Otello*ból, *A lombardok*ból, a *Simon Boccanegróból*, az *Aidából*, a *Bohéméletből* és a *Toscából* is hangzottak fel részletek. Az *Adriana Lecouvreur*t sosem énekeltem – bár Giuseppe Patané felkérésére megtanultam, Carreras lett volna a partnerem, sajnos, azonban a produkció a dirigens halála miatt meghiúsult. De most azért előadtam ebből a *Ciléa-operából* is egy áriát. S ha nem is tudott személyesen részt venni az esten a két kedves Rodolphe-om, José Carreras és Plácido Domingo, azért mindkettőjük köszöntőjét, üzenetét meghallgathatta a publikum. Szintén szép sorokat írt erre az évfordulóra az első menedzserem, aki a külföldi karrierem elindításában közreműködött: Ioan Holender.

Az Operaházat tartottam ugyanis mindig az anya-, a bécsi Staatsopert pedig az apaszínházamnak. Az osztrák teátrumban huszonkét évig énekeltem, hatvanhat előadásban, tizenhat szerepben léptem színpadra.

– Két, kedves partnere énekelte a gálán: Alexandru Agache, valamint a férje, Muskát András. A karmester pedig a Három tenor-koncertek dirigense, az Olaszországban élő Janos Acs volt.

– Érdekes módon csak az utóbbi években kezdtünk el Jánossal együtt muzsikálni, előtte valahogy elkerültük egymást, de ez alatt a néhány esztendő alatt is rengeteget tanultam tőle. Ő mondta például az első, közös próbánk

5

6

7

1. Tokody és Juan Pons
2. Luciano Pavarottival
3. José Carreraszal
4. Tokody-gála
5. 7. A Tokody-gálán
6. Tokody, Lamberto Gardelli és Vámos László
8. Aida, Plácido Domingóval

8

végén: te egy Verdi-énekes vagy. Hozzátettem, hogy Puccinit mindenki tud énekelni, mert úgy van megírva, Verdi ellenben kegyetlenül nehéz. Nagyon jó technikára van szükség, s tényleg lélekből kell énekelni, hogy életre keljenek a színpadon azok a hősnők, akiket Verdi megálmodott. János a bel canto igazi mestere, ő is lélekkel muzsikál.

– *Bár szép jubileumot ünnepel, még most is rendszeresen énekel. Milyen koncertek következnek a Tokody40 című est után?*

– Az, hogy ennyi éven keresztül megőriztem a hangomat, úgy vélem a jó énektechnikámnak köszönhető, s annak, hogy mindig tudtam, mit szabad elvállalnom, s mire kell – bármennyire fáj is – nemet mondanom. Szükség is van a rendszeres fellépésekre, hogy az ember karbantartsa magát és a hangját. Áprilisban Schubert, Puccini, Verdi és Liszt dalaiból válogatunk Muskát Andrással Pécsen, a Zsolnay Negyedben levő, különleges koncertteremben. A zongorakísérőnk Józsa Péter lesz, aki régebben Németországban, jelenleg pedig Ausztriában él, s Tatán több, nyári fesztivált szervezett. Az egyik alkalommal engem is meghívott a programsorozatra, összebarátkoztunk, azóta is rendszeresen koncertezünk. Érzékeny muzsikus, kiváló zongoraművész, élmény vele min-

den fellépés. S mivel április 11-én A költészet napját ünnepeltük, meghívtam a koncertre egy kedves, színész barátomat, aki meglepetésként szavalt néhány költeményt.

– *Nyáron pedig ismét zenei táborba várják a növendékeket.*

– Keönch Boldizsár vitt először el Balassagyarmatra, ahol harmadik éve tanítok. Most már Andrással vezetjük a tábort, amelyre tavaly huszonhatan jelentkeztek. Tíznapos kurzust szervezünk, ezalatt nemcsak a szerepformálásról, zenei építkezésről beszélgettünk, hanem a technikával is foglalkozunk. Igyekszünk minél jobban megtanítani a fiatal művészeket arra, hogyan használják a testüket. Hiszen nekünk, énekeseknek ez a hangszerünk. Nagyon ügyelnünk kell hát a rendszeres gyakorlásra, valamint az elegendő pihenésre is. S meg kell találni, hogy milyen művekkel lehet a legjobban csiszolni a vocenkat. Arra ugyancsak figyelünk kell, hogy a lelkünk rendben legyen, ha ugyanis gond van, azt azonnal hallani. A táborban ilyen témákat is érintünk, hiszen nemcsak a darabokat kell tudni, hanem egy jó énekesnek fejben és testben egyaránt rendben kell lennie. A tervek szerint ezen a nyáron lesz még egy másik mesterkurzusunk is Németországban.

9

– *Visszaidézve az eltelt évtizedeket, hogyan lehet százötvenedszer vagy kétszázadszor is ugyanolyan illüziókeltően megformálni egy-egy főszerepet?*

– Minden előadás más és más, mert az emberre hatnak a partnerek, az adott dalszínház, a karmester, sőt, még a közönség is. Így mindig újabb és újabb arcát mutathatja meg ugyanannak a figurának. Azt, hogy hogyan kell megformálni egy-egy alakot, nekem is meg kellett tanulnom a pályám elején, hiszen lényeges, hogy az ember saját magából építkezzen, hogy magára igazítsa a figurát. Az első főszerepem, premierem *Durkó Mózes* című operája volt, Sass Sylvia mellett, a második szereposztásban énekelhettem az *Anyát*. Ma is emlékszem, hogy milyen ámulattal néztem, hiszen akkor ő már ünnepelt művész volt, nagy színpadi gyakorlattal. Figyeltem a gesztusait, a mozdulatait, s akadtak, amelyeket ezek közül magamra igazítottam. Jó volt például a drámai akcentusát tanulmányozni, s kialakítani belőle a sajátomat. Aztán egyre inkább megteremttem a saját színpadi eszköztáramat. S be kell valljam, hogy több olyan szerep is akadt, amellyel jócskán megkínódtam. A *Manont* például sokáig nem tudtam megszeretni, s az is furcsa volt számomra, hogy ellenszenves figurát kell eljátszanom. De egyszer csak megleltem hozzá a kulcsot, s az én Manonom is életre kelt. Az énekesnek kell legyen mondanivalója a figuráról, hiszen úgy vélem, híd vagyunk a szerző és a publikum között. Közvetítenünk kell a komponista üzenetét. Színesen kell énekelnünk, a hangunkkal megformálni, kidolgozni az adott nőalakot.

– *Mindebből mit lehet átadni, megtanítani a növendékeknek?*

– Érdekes dolog az oktatás, s lassan elmondhatom, hogy e téren is négy évtizedes

tapasztalatom van, ugyanis már huszonévesen elkezdtem tanítani. Először a kollégák kértek meg, hogy segítsek egy-egy szerepnél, áriánál, mert hallották, hogy milyen stabil és jó a technikám. Később aztán jöttek a magánösvényesek, s öt esztendeje a pécsi egyetemen oktatok, jelenleg már tanszakvezetőként. Abban, hogy segíteni tudjak, hogy átadjam a tapasztalataimat és a tudásomat, rengeteget segít az édesapámtól örökölt pedagógusi véna. A katedrára lépve észreveszem magamon, hogy átalakulok. A háttérbe húzódok, ilyenkor a növendék az első. A legfontosabb az, hogy az ő útjára találjunk rá. S, persze, a technikát meg tudom tanítani, s temérdek tapasztalatot is megoszthatok velük szerepformálásról, a figurák felépítéséről, de van, amit én sem adhatok. Egyéniséget, karizmát. Mindig felhívom a figyelmet az alázat fontosságára is. Hiszen a művészet – szolgálat. Folyton mondogatom azt is, lényeges, hogy az ember figyelje a nagyokat, a kollégákat, de soha ne legyen rájuk irigy. Mindig a saját karrierjét építse, s ne felejtse el tanulni. Újabb szerepeket, koncertdarabokat, kifejezést és színészi játékot. A tanítványaimat arra is figyelmeztetem, hogy vegyék észre, mindegyikük értékes, csak máshol tart. S azt is el kell tudni fogadni, hogy ehhez a pályához nagyrészt szerencse kell. Fortuna kezét viszont mindig felkészülten kell várni.

– *A tápé-kutasi iskola tanyabirodalmában gyermekként hurcolta a hóna alatt az elemes rádióját, s tanulta lelkesen a tenoráriákat. Megfordult akkoriban a fejében, hogy egyszer majd az ön éneklését is közvetíti a rádió, a tévé?*

– Magamnak sem mertem bevallani, hogy a zene lesz a hivatásom. Mert amire az ember a legjobban vágyik, azt fél megfogalmazni, kimondani. Csak azt tudtam, hogy olyan pá-

lyát szeretnék, ahol engem is úgy szeretnek, tisztelnek, mint a néptanító édesapámat. Hamar kiderült, hogy imádom szerepelni, már gyermekként is türelmetlenül vártam, hogy pódiumra léphessek. Szépen énekeltem, így egyértelmű volt, hogy zenét tanulok, s aztán amikor Szegeden elvégeztem a konzervatóriumot, Vaszy Viktor főszerepeket ajánlott a teátrumban. A mesternőm, Berdál Valéria – akitől rengeteget tanultam, s nemcsak a szakmáról, hanem az életéről is – azonban azt mondta: ez a kislány többre hivatott, próbálja csak meg a Zeneakadémiát. Felvettek, s boldog voltam már akkor is, amikor főiskolásként kis szerepekben mutatkozhattam be az Ybl-palotában azokkal az énekesekkel, akiktől gyermekként gyakran kértem autogramos fényképet. Nem is tudom, mikor hittem el, hogy én is énekesé váltam. Amióta gyermekként magamnak dúdolva álomba ringattam magam, azóta a zene mindig hozzátartozik az életemhez. Amikor belemerülök a muzsikába, minden gondot kívül hagyok. S tényleg, még az álmaim is muzsikálnak. Amíg csak lehetőségem van rá, tovább szeretném adni a fiataloknak mindazt a tudást és tapasztalatot, amelyet az évtizedek alatt megszereztem. A férjemmel, Muskát Andrásal, aki az éneklés mellett szintén tanít, szeretnénk újraéleszteni a híres, magyar operaezenesi iskolát, visszahozni a mára már egyre jobban eltűnő aranykort. Hogy minél több fiatal neveljünk, aki továbbviszi azt, amit az egykori, legendás énekesektől, Takács Paulától, Déry Gabriellától, Szecsődi Iréntől, Simándy Józseftől, Ilosfalvy Róbertől vagy Melis Györgytől tanultam. Hogy az előadásokban a jövőben is legyen lélek. S az, aki a nézőtérre ül, olyan élményben részesüljön, amelytől legalább néhány napig más-milyennek látja a világot. 🍀

LEXIKON: Tokody Iлона

Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas, világhírű, magyar operaénekesünk, a Halhatatlanok társulatának örökös tagja Szegeden született 1953. április 27-én. Az ország 1972-ben figyelhetett fel először gyönyörű hangjára, amikor a Kodály-énekesnőn *A csitári hegyek alatt* című népdallal lett nyertes. 1976-ban a Magyar Állami Operaház magánénekesként szerződtette, 1977-ben Durkó Zsolt Mózes című operájának Anya szerepében mutatkozott be. 1976-ban a bécsi Staatsoper állandó vendégművésze lett, itt 1979-ben a Bohémélet (Puccini) Mimijeként debütált. Pályája

kezdetén inkább lírai szerepeket énekel, később fokozatosan áttért a drámai szerepkörre. Rendszeresen vendégszerepelt a világ rangos operaházaiban, színpadra lépett többek között a londoni Covent Gardenben, a New York-i Metropolitanben, a berlini Deutsche Operben és Staatsoperben, a madridi Teatro Realban, a barcelonai Liceóban és a Buenos Aires-i Teatro Colónban. Gyakran szerepelt oratóriumokban, valamint adott dal- és áriaesteket is, fellépett a New York-i Carnegie Hallban, a bécsi Musikvereinben, a barcelonai Palau Catalánban és a tokiói Suntory Hallban. Olyan, neves művészekkel lépett színpadra,

mint Plácido Domingo, Luciano Pavarotti, José Carreras, Juan Pons, Jelena Obrazcova, Fiorenza Cossotto és Piero Cappuccilli. Együtt dolgozott Franco Zeffirelli, Otto Schenk és Götz Friedrich rendezőkkel, valamint Claudio Abbado, Giuseppe Sinopoli és Giuseppe Patané karmesterekkel. Legfontosabb szerepei: Liú (Puccini: Turandot), Lauretta (Puccini: Gianni Schicchi), Mimi (Puccini: Bohémélet), Angelica (Puccini: Angelica nővér), Pillangókisasszony (Puccini), Manon (Puccini: Manon Lescaut), Aida (Verdi), Desdemona (Verdi: Otello), Leonora (Verdi: A végzet hatalma), Leonora (Verdi: A tru-

badúr), Giselda (Verdi: A lombardok), Elisabeth (Verdi: Don Carlos), Amelia Grimaldi (Verdi: Simon Boccanegra). Több mint ötven lemezfelvételt készített, több szólóalbuma is megjelent, közreműködött operafilmmek elkészítésében is (Verdi: Falfestés, Offenbach: Hoffmann meséi, Puccini: Bohémélet). Fontosabb díjai: Liszt Ferenc-díj (1980); Érdemes művész (1983); Kossuth-díj (1985); A Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje (1994); Örökös tagja a Halhatatlanok Társulatában (1996); Az Operaház örökös tagja (1996); Prima díj (2010); Hazám-díj (2012); Az Operaház mesterművésze (2013).

Borsos Miklós: A tervező

Borsos Miklós kiállítása az Esterházy-palotában

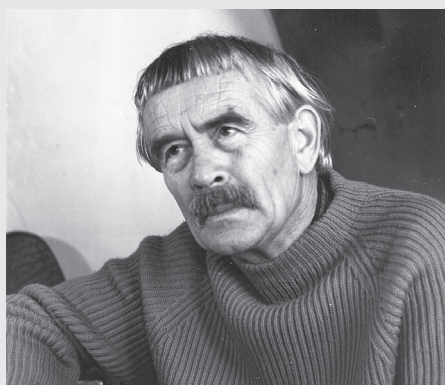
GYőrött az Esterházy-palotában folytatódik a Kovács Gábor Művészeti Alapítvány (KOGART) és a Debreceni Református Hittudományi Egyetem (DRHE) tavaly novemberben elindított, a reformáció 500. évfordulója alkalmából rendezett négyállomásos kiállítássorozata. A sorozat első állomásaként nyílt 2016 novemberében a debreceni MODEM-ben (Modern és Kortárs Művészeti Központban) a *Szalay Lajos Bibliája* című tárlat, amelyről a Lyukasóra decemberi számában adtunk hírt.

A mostani, 2017 áprilisában nyílt kiállítás a győri Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeumban, az Esterházy-palotában *Ég és föld* címmel Borsos Miklós azon munkáit vonultatja fel, amelyeket a Biblia hatása hívott életre. A *Reformáció 500* jegyében zajló, a KOGART és a DRHE rendezte nagyszabású kiállítássorozat ugyanis olyan alkotásokat mutat be, amelyeket a Biblia ihletett, s amelyeknek révén az élet sorsfordító kérdéseivel szembesülünk.

Borsos Miklós képzőművészetünk 20. századi történetének egyik legsokoldalúbb személyisége, aki minden képzőművészeti műfajban maradandót alkotott. Az elsősorban szobrászként ismert művész tudását nem iskolákban vagy képzőművészeti akadémiákon szerezte, hanem az évszázadokkal ezelőtti gyakorlatot folytatva az idősebb mesterek munkamódszereit, művészi megoldásait tanulmányozva sajátította el, hogy miként kell az anyaggal szakszerűen bánni.

Borsos életművének meghatározó forrása a Szentírás, megjelenített témáinak nagy részét az Ó- és Újszövetségből merítette. Nem hozott létre belőlük különálló sorozatot, az idesorolható darabok lazán kapcsolódnak egymáshoz, illetve szemléletükben és motívumaikban sem válnak el mindig élesen a többi antik, zenei és természeti ihletésű kompozíciójától.

Bibliai kötődésű képei nem *elbeszélnek*; ezeknek a történeteknek az

emberi oldalára összpontosítva, a földi létezés olyan meghatározó élményeit és kérdéseit mutatják be, mint a szenvedés, a remény, a küzdelem, a hit, az alkotás, a magány és a részvétel. Mindennek pedig a rajzoló nemcsak krónikása, hanem szereplője is, hiszen a papírművek visszatérő férfialakjában Borsos rejtett önarcképet ismerhetjük fel. Saját harcaiból és találkozásából indul tehát ki, számot vet velük, s annak tapasztalatából igyekszik átadni valamit, a személyes aspektus így elválaszthatatlan. Ahogy Borsos is hangsúlyozta: „*az emberi lélek történelméből ástam elő a magam élményeit, a magam gondolkodásszálaival összefüggően.*”

Vallási tárgyú, vagy pontosabban vallási jelentéseket bemutató képei elsősorban nem konkrét történeteket, sokkal inkább emberi helyzeteket és emberi gesztusokat mutatnak, így üzenetük mindenkinek ismerős lehet, s mindenki „lefordíthatja” a maga számára. A Bibliával való kapcsolatáról Borsos így vall: „*Először az Ószövetség megnevezhetetlenül bizarr, drámai, rettenetes része, a próféták történetei érdekeltek, ezért rajzokat készítettem ezekhez. Azután az Újszövetségben a Hegyi beszéd tisztasága, egyszerűsége ragadott meg [...] Családi tragédiánk – nővérem betegsége – során is ott kerestem valamiféle megnyugvást idegeim számára, és azt hiszem, hogy meg is találtam.*”

Borsos Miklós tárlata a Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeumban (Esterházy-palota, Győr, Király utca 17.) 2017. június 11-éig látogatható. A kiállítás kurátora: *Kosinsky Richárd*, a Kovács Gábor Művészeti Alapítvány művészettörténésze. A kiállítássorozat Facebook oldala: www.facebook.com/reformacio500kiallitas.

A reformációra emlékezve a győri kiállítást egy kolozsvári és egy záró, budapesti tárlat követi – az utóbbi 2017. október 7-én nyílik a Várkert Bazár Testőrpalotájában, amely tematikájában és szellemiségében összefoglalása és betetőzése lesz a korábbi három kiállításnak. ♡